

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

HUMANISTISCH TOEKOMSTBEELD

Het merkwaardige bij de mensen is, dat ze zich zorgen kunnen maken over dat wat niet aanwezig is.

Ook dieren kennen hun zorgen. Ze zorgen voor zichzelf en hun jongen; ze verzorgen hun lichamen, hun nest en hun hol; ze bewaken hun jachtgebied; ze zoeken hun voedsel en leggen zo nodig een wintervoorraad aan. Maar ze leven om zo te zeggen voortdurend in het aanwezige. Ze vinden de voorwaarden voor hun leven en hun bezig zijn in de hen omringende natuur. Voor zover zij te zorgen hebben vinden zij de redenen voor die zorg in hun onmiddellijke omgeving. Ze maken zich geen zorgen. Ze kennen moeilijkheden en gevaren. Ze zijn er op voorbereid. De opmerkzaamheid van hun verscherpte zintuigen en de reactievaardigheid van hun lichaam zijn gericht op het snelle beantwoorden van voortdurende gevaren. De zintuigelijke waakzaamheid en de motorische beweeglijkheid van het dier zijn afgestemd op de betekenis van bepaalde signalen. Ze kennen de betekenis van die signalen uit instinct en door vroegtijdige gewenning. Voor zover dieren een taal kennen bestaat die taal alleen maar uit signalen. Ze nemen die signalen waar met hun voelsprieten, hun neus, hun ogen en oren. Ieder signaal roept onmiddellijk een bepaald reactiepatroon op. Ieder reactiepatroon is precies afgestemd op het signaal waar het bijhoort. Het samenstel van signalen en reactiepatronen is als het ware in de structuur van het dier ingebouwd. Ieder signaal hoort bij de aanwezigheid van iets waarbij gereageerd moet worden. De aanwezigheid van voedsel, de aanwezigheid van de moeder voor het jong, de aanwezigheid van mededieren in de kudde, de aanwezigheid van een rivaal of een vijand, de aanwezigheid van een gevaar roepen elk de daarbij passende gedragspatronen wakker. Alleen op het aanwezige kan het dier reageren.

Het dier leeft in de zorgen van het ogenblik. De ritmische wisseling van dag en nacht, van zomer en winter, van jeugd en volwassenheid is in het ritmische proces van

het dier zelf ingebouwd, in de wisseling van waken en slapen, van jagen en rusten, van paren en jongen voortbrengen, van opgroeien en ouder worden. Voor zover mensen ook dieren zijn kennen zij dezelfde zorgen van alledag. Waken en slapen, werken en rusten, paren en kinderen krijgen, opgroeien en ouder worden. Maar daarboven maken de mensen zich zorgen. Ze maken zich zorgen over dat wat niet aanwezig is. Ze maken zich zorgen voor de dag van morgen. Ze maken zich zorgen over de toekomst. Dat treedt al direct aan de dag in de taal van de mensen. Die taal bestaat niet in de eerste plaats uit signalen maar uit symbolen. Het signaal heeft betrekking op wat direct aanwezig is. Het symbool verwijst naar datgene wat achter de dingen als het wezen van die dingen gezien en gekend wordt.

Het symbool vertegenwoordigt het wezen van het ding dat gesymboliseerd wordt. Dat wezen van het ding is er, maar niet tegenwoordig. Het wordt tegenwoordig gemaakt door het symbool. Het symbool vat, grijpt en begrijpt het wezen van het ding, en maakt het aanwezig, grijpbaar, tegenwoordig. Door het symbool krijgt de mens vat op dat wat niet aanwezig is, dat wat in ruimte en tijd van de mens hier en nu gescheiden is. Door het symbool worden het voormenselijke en het bovenmenselijke, de voorvaderen en het nageslacht, het verleden en de toekomst in het dier en nu van de grijpbare en begrijpbare tegenwoordigheid gebracht.

personalia

Dr. KWEE SWAN LIAT. Geboren in 1922. Studeerde natuurkunde en filosofie in Leiden. Is redactielid van „Socialistisch Perspectief” en publiceerde o.m. „China - 700 miljoen mensen in beweging”.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 9 augustus 1964

het wonder

samengesteld door: Drs. D. Braun O.F.M., P. N. Kruyswijk, Prof. Dr. G. A. Lindenboom, Ds. G. van Loenen, J. J. C. Marlet, zenuwarts, Drs. J. G. van der Ploeg, Dr. D. H. Prins, Prof. Mag. Dr. E. C. F. A. Schillebeeckx O.P., Ds. P. Simoons, Dr. I. Vijlbrief, Drs. J. A. M. Weterman.
(Uitgave N.G.C. no. 26)

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 26.

Dieren hebben uit zichzelf en van zichzelf geen namen. Het zijn de mensen die stenen, planten en dieren benoemd en beschreven hebben. Stenen, planten en dieren zijn zo vrij om zich niet aan die menselijke benamingen te storen. Ze komen niet als de mens ze bij die namen roept. Hoogstens bepaalde huisdieren luisteren naar een menselijke naam die ze gekregen hebben door menselijke gewenning. Maar dan horen ze thuis in de directe tegenwoordigheid van de mens. Zoals de mens ook door het benoemen van stenen, planten en dieren deze natuurlijke wezens binnen zijn vertrouwde wereld heeft gebracht en ze symbolisch vertegenwoordigd heeft.

Met het noemen van namen heeft de mens zich zorgen gemaakt. Het dier kent alleen de zorgen van zijn eigen levenswereld, gebonden aan zijn eigen instandhouding en aan de instandhouding van zijn soort. Die wereld is voor dit soort dier specifiek. Daar buiten kent hij de wereld niet en maakt er zich ook geen zorgen over.

Voor zover de dingen niet in zijn levenswereld aanwezig zijn, betekenen ze voor het dier ook niets. Ze vertegenwoordigen voor hem geen teken, geen signaal. Alleen het betekende wordt gesignaleerd en roept een reactiepatroon op.

De mens wil alles betekenen en benoemen. Hij wil aan alles een naam geven en een betekenis, die voor hem een duiding vertegenwoordigt. Hij zorgt op die wijze niet alleen voor zichzelf en zijn soort maar voor de hele wereld. Hij reageert niet alleen op het onmiddellijk aanwezige maar verantwoordt op zijn wijze alles wat voor hem betekenis heeft.

Met woorden, namen, taal en symbolen heeft de mens de wereld van het door hem gekende en alledaagse uitgebreid en daarmee ook zijn zorg en bemoeienis vergroot. Door middel van de taal en de tekens heeft hij zijn bemoeiing uitgebreid voorbij de grenzen van zijn soort tot het terrein van het buitenmenselijke. Symbool en teken zijn inderdaad middelen, die midden tussen de mens en zijn wereld staan. Via dit middel breidt de mens zijn zintuigelijke waarneming en handtastelijke werking uit.

Hij bedient zich van middelen. Daarmee reageert hij niet meer onmiddellijk zoals het dier maar via tussenschakels die hij zelf tussen zichzelf en de wereld geschoven heeft. Die wereld is door deze middelen gevuld met symbolen, tekens, verwijzingen, betekenissen.

De menselijke wereld is bemiddeld, betekend, becijferd, bewerkstelligd. Deze middelen zijn uitbreidingen en verlengstukken van zijn lichaam, zijn zintuigen, zijn handen, zijn denkorganen. Hij hanteert en manipuleert allerlei werktuigen die hijzelf maakt en verzonnen heeft. Hij verwijst niet alleen met zijn wijsvinger maar ook met woorden en tekens naar werkelijkheden die alleen maar toegankelijk zijn dank zij de werking van deze symbolen. Hij omgeeft zich met allerlei betrekkingen die gegroeid zijn uit afspraken, regelingen en bepalingen. Zijn wereld is een oneindig gecompliceerder wereld van zorgen dan die van het dier. Het zijn zorgen die de mens zelf gemaakt heeft omdat hij zich middellijk met alles en nog wat bemoeien wil.

Daarmee heeft hij zijn wereld oneindig uitgebreid en gecompliceerd. Al de hulpstukken en verlengstukken die hij gemaakt heeft en dagelijks gebruikt moet hij kunnen hanteren en beheersen. De instrumenten, werktuigen en wapens waarmee hij zich bedient om de wereld te onderzoeken en te bedwingen.

De symbolen en begrippen die hij gevormd heeft om zich in de werkelijkheid te oriënteren. De regels en afspraken die hij gemaakt heeft om bepaalde gedragingen en gebeurtenissen vast te leggen en beter voorstelbaar en reguleerbaar te maken.

We zijn als mensen door het dagelijks omgaan met taal en tekens, werktuigen en gebruiksvoorwerpen, regels en voorschriften zo vertrouwd geraakt met onze menselijke bemiddelde, betekende, bewerkstelligde wereld, dat we ons nauwelijks bewust zijn van de omgang en ingewikkeldheid van ons betuigde bestaan. We krijgen er enigszins een vermoeden van wanneer we onze wereld vergelijken met de directe en onbemiddelde wereld van het dier. Dan pas beseffen wij hoe

Rede en Religie in het Humanisme

In deze uitgave is er naar gestreefd de verschillende opvattingen die zich binnen het humanisme over deze onderwerpen voordoen, tot hun recht te laten komen.

Formaat 15x23 cm. - Omvang ca. 250 pag.s

Prijs f 9.90

U kunt dit bestellen door overschrijving op giro 30.49.60, t.n.v.

Centraal bureau Humanistisch Verbond
OUDEGRACHT 152 - UTRECHT

wij ons omgeven hebben met menselijke zaken die onze zorgen hebben vergroot en vermenigvuldigd.

Wasmachines en televisietoestellen, waterstofbommen en raketten, wekkers en slaaptabletten, woordenboeken en telefoongidsen, wiskundesymbolen en Esperanto, wetten en voorschriften, winkels en warenhuizen zijn maar enkele typische menselijke attributen in een hoogst verwikkelde wereld van groeiende menselijke zorg en bemoeienis. Heel onze levenswereld is doortrokken van allerlei menselijk tuig, dat wij als werktuig, wapentuig, denk-tuig, geschapen, geproduceerd en vermenigvuldigd hebben. Wij bekijken de wereld door brillen, microscopen, telescopen, meet- en waarnemingsinstrumenten en vergroten daarmee het bereik van onze menselijke zintuigen tot de extragalactische afmetingen van miljoenen lichtjaren en infratomische afmetingen van nucleaire processen. Wij hanteren en bewerken de wereld en onze medemens met instrumenten. Wij bombarderen atoomkernen met versnelde elektronen, protonen en neutronen bij extreem hoge temperaturen en drukken in gigantische magnetische velden of koelen ze af tot bijna het absolute nulpunt. Wij onderzoeken patiënten met onzichtbare stralen en passen kunstharten en kunstnieren toe. Wij wekken kunstmatige stemmingen en geestestoestanden op door het toedienen van allerlei middelen. Niet alleen in het waarnemen en werken bedienen we ons van instrumenten, we denken zelfs met instrumenten en voeren oorlog met rekenmachines. Wat we koude oorlog plegen te noemen is een strijd met psychologische en ideologische middelen, propaganda en afschrikking, spionage en ondermijnende activiteiten. Kenmerkend voor al deze menselijke middelen, deze stoffelijke en geestelijke hulpstukken waarmee de mens zich bedient, is dat ze het bereik van het menselijke zintuiglijke waarneming en handtastelijke werking vele malen hebben vergroot en vermenigvuldigd. Instrumenten, werktuigen en symbolen zijn als het ware verlengstukken van de menselijke zintuigen, de menselijke armen en handen en de menselijke hersenen. Daarmee heeft de mens zijn greep op de wereld verruimd en verstevigd. Natuurlijke begrenzungen die voor het dier gelden door de structuur en de mogelijkheden van zijn lichaam zijn door de mens via deze verlengstukken van het lichaam overschreden.

Het voordeel van kunstmatige verlengstukken is, dat ze makkelijker verwisselbaar zijn, dat ze makkelijker bijgewerkt en verbeterd kunnen worden, en dat ze onderling kunnen worden gecombineerd tot de hoogst ingewikkelde systemen die we in onze hedendaagse vertechniseerde en verburocratiseerde wereld tegenkomen. Onderdelen van instrumenten kunnen gestandaardiseerd worden waardoor ze in grote precisie in massale hoeveelheden kunnen worden geproduceerd. Onderdelen kunnen worden gekoppeld tot wat men noemt cybernetische of zelfbesturende systemen. Daardoor kunnen ze worden onttrokken aan de menselijke controle. Electronische regelapparaten meten en regelen veel sneller dan menselijke zintuigen kunnen waarnemen en menselijke hersenen kunnen uitrekenen.

Ook uitspraken en opvattingen, formules en ideeën kunnen worden samengevoegd en geordend in systemen. Afspraken en regelingen, verdragen en conventies kunnen worden gebundeld tot alles beheersende sociaal-economische en politieke systemen. Ook hier is het zo dat bepaalde onderdelen van deze systemen kunnen worden verwisseld, verijnd en bijgewerkt, en dat de onderlinge samenhang van het geheel door vernuftige koppelingen kan worden versterkt en gestabiliseerd.

De mens die zich een beeld wil vormen van zichzelf en van zijn toekomst kan dit niet op grond van een ongebreidelde fantasie en verbeelding. Het menselijk bestaan is nu eenmaal door het typisch menselijke van zijn zorg en bemoeienis een betuigd en beteugeld bestaan. De menselijke toekomst wordt bepaald door de mate waarop hij zijn vermogen om tuig voort te brengen als werktuig en denk-tuig kan beteugelen en in goede banen kan leiden.

Slaagt hij hier niet in dan zal hij zelf in dat dat tuig verstrikt raken en door het werktuig en wapentuig dat hij zelf heeft geproduceerd worden overwoekerd en verstikt. In plaats van de kanalen van de massacommunicatie te gebruiken voor propaganda en verstriking zal de mens meer dan tot nu toe de banden van medemenselijke eensgezindheid en zorgende verstandhouding moeten versterken. Mensen maken zich zorgen over dat wat er niet is maar er zou moeten zijn en er zal kunnen zijn in een menselijke toekomst wanneer de mens van nu zichzelf en zijn naaste leert kennen en waarderen.

KWEE SWAN LIAT.

lezingen voor de radio

zo. 16 aug. VARA 9.45 uur: L. van der Wal: „Bijblijven?”

zo. 23 aug. VARA 9.45 uur: A. Katan: „10 % en nog wat?”

zo. 30 aug. VARA 9.45 uur: C. H. Schonk: „Als buitenkerkelijken echt samen praten”.

REISGENOTE

Terwijl de temperatuur buiten 29 graden Celsius was, bedroeg zij in de treincoupé nog enkele graden meer, want de menselijke lichaamstemperatuur, die gelijk bekend omstreeks 37 graden is, deed er nog een schepje op. De zon scheen vrolijk naar binnen en alle ramen bleven dicht, want open ramen veroorzaaken tocht en tocht kan volgens velen onmiddellijk de dood ten gevolge hebben.

Er was reeds gefloten en een spoorweg-beambte gebaarde naar wat vroeger de machinist heette, toen een dame onze afdeling binnenstriede. Zij woog 196 pond en zei terecht: „Mensen wat warm”.

Nu zijn Nederlanders in het algemeen niet zo, dat zij dan maar dadelijk een praatje beginnen en dat het warm was, wisten wij allemaal al, zodat wij neutraal voor ons uitkeken. De dame herhaalde met nadruk: „Warm, il fait chaud, very hot isn't it?”

Het was veel te warm om in drie talen te gaan converseren en ik liet mij dus dadelijk in slaap vallen. Mijn vrouw, ook niet dom, verdiepte zich in een boek en een kleine man die na haar binnenkomst diep in een hoekje gedrongen was, deed of hij bewusteloos werd. Later ging hij uit een plastic zakje vol Franse, Zwitserse en Belgische franken, D-marken en nog wat losse Engelse ponden en Nederlandse tientjes zijn middelen sorteren.

Een echtpaar, dat op thuisreis was van de vakantie en nu lekker bij het raam zat te spinnen, had geen kans meer om in slaap of drukwerk te ontvluchten en ging dan ook onherroepelijk voor de bijl. Op vriendelijke doch besliste toon informeerde de dikke dame, waar de reis was heengeweest. Het echtpaar had zich vermaakt aan het strand bij Het Zoute.

Hé, da's toevallig, die dikke vrouw kwam juist uit Knokke. Maar zij gaf de voorkeur aan Oostende, alwaar veel meer bioscopen en taveernen zijn en waar zij meer thuis was in de speelzaal.

Ja, spelen deed zij graag, al jaren, maar nooit meer dan f 100,— per dag. En geen baccarat. Hierop keek ik even door mijn oogharen om te zien hoe een vrouw er uitzag, die maximaal f 100,— per dag vergokt. Haar technische uiteenzettingen ontgingen mij, omdat ik de laatste zestig jaar slechts twee maal in een speelzaal ben geweest.

Eerst schatte ik haar op het oog en het oor op een vrijgezelle zakenvrouw die een groothandel in lompen en metalen dreef, later op de schutsvrouwe van een deftig bordeel, maar tenslotte bleek zij iets met vaste goederen te maken te hebben, torenflats en zo.

Zij was een bijgelovige speelster en daar kwam zij openlijk voor uit. Zij kwam trouwens overal openlijk voor uit. Haar zoon had met behulp van hogere wiskunde getracht te berekenen hoe je de speelbank zou kunnen laten springen. Maar dat bleek niet uit te rekenen te zijn. Men moest het in de vingers hebben. Zij had het. Maar winnen of verliezen, zij bleef haar goed humeur bewa-

ren, zoals de croupiers die haar al jaren kenden, wel wisten.

Zij had tussen twee treinen door uitvoerig gedineerd en een heerlijk glas ijs gegeten met mokka, vanille, slagroom en veel vruchten. De dokter had gezegd, dat zij 20 kilo lichter moest worden. „Nou, dat doe je dan zelf maar,” had zij geantwoord. Maar moeder was 83 geworden en die was jong gestorven, want de tantes hadden allemaal de negentig royaal overschreden. Daarop deelde zij mee, dat zij juist 196 ponden woog.

Het echtpaar was zo onvoorzichtig af en toe te knikken en toen het vrouwtje ont-hulde, dat zij nooit ijs, maar wel twee geperste sinaasappelen per dag gebruikte, kon de dikke dame weer honderd kilometer voort.

Haar zoon, die van de hogere wiskunde, kon net zoveel verdienen als hij wou. Hij trouwens ook gehuwd. Met een meisje van de zware kant hoe noemen ze dat ook. Niet hervormd, ook niet gewoon gereformeerd, meer van de zwartekousenkerk. Enfin, ze waren keurig getrouwd. Alles eerste klas. Ze was naar de pastoor geweest en ze had gezegd: „Alles eerste klas, anders ga ik naar de protestanten.” Nou, het was werkelijk mooi geweest. Verder deed ze er niet aan, maar tegen haar zoon had ze gezegd: „In de kerk trouwen, anders gaat de zaak niet door.” „Ja ma,” had haar zoon geantwoord. Al haar kinderen en kleinkinderen kwamen trouwens altijd bij haar om raad en ze deden precies, wat zij beval.

Het was wel jammer, dat haar man een tijdje geleden overleden was. Een auto-ongeluk. Aan de auto kon het niet gelegen hebben, want dat was een Buick van 28 duizend gulden met een speciaal stoeltje voor haar. Hij had nog een portie in een torenflat. Daar had ze nog last mee gehad, want ze wilden haar afschepen met een krats, maar tenslotte was het toch twee ton geworden. Die had ze toen maar genomen. „Want ik laat me niet besodemieteren”, zei ze gedecideerd en daar zag ze ook niet naar uit zoals ik tersluiks kon waarnemen.

Voor haar man had ze een eerste klas zingende mis laten lezen voor f 450,—, maar dan ook werkelijk prima. Ze was er zeer tevreden over.

Wij naderden langzamerhand onze plaats van bestemming en ik diende dus wakker te worden. Juist ging de dame, die intussen 63 jaar was en in mei geboren, met een flesje reukwerk rond ter waarde van f 18,75, maar in Holland betaalde je een tientje meer. Ze was dus blijkbaar toch wel zuinig. Door snel de bagage te pakken en alvast naar de uitgang te ontwijken, konden mijn vrouw en ik een scheut reukwerk ontkomen.

Na beleefd afscheid te hebben genomen vernamen wij nog, dat zij, thuisgekomen, straks haar pantoffels zou aantrekken en een lekker kop koffie zou zetten. Maar van de winter ging zij toch naar Oostende. Naar de bioscoop.

H.H.

De mens is een met rede begaafd dier dat altijd zijn kalmte verliest wanneer er van hem verlangd wordt dat hij volgens de voorschriften der rede handelt.

Oscar Wilde (1856—1900)